

Թ. 9. «*յաչաց* = *ἐκ τῶν οφθαλμῶν* V, *այլք*՝ «*ἐκ τοῦ σώματος* = *ի մարմնոյ*» — ԺԴ, 40. *Հայ եւ* V «*սասց*» = *ἐλεγεν* *այլք*՝ «*ἐδοξε* = *համարեցաւ*» — Այս համեմատութիւններն եթէ մէկ կողմանէ կ'առաջնորդեն զմեզ վեցիցեանին ընտանի սկզբնագրի մը, միւս կողմանէ անոնց թիւը կը ցուցնէ, թէ ճշմարտութենէ հեռու չափազանցութիւն մըն է Դր. Կարլ Շտայէրնապֆի խօսքը. «*Մեզի հասած հայերէն թարգմանութիւնը ստրկօրէն կը հետեւի վեցիցեանին*» (Dr. Karl Steuernagel, Lehrbuch der Einleitung in das Alte Testament, Tübingen 1912, էջ 58):

Վեներէն աւելի աչառու է Հայուն՝ Ղուկիանեան խմբագրութեան (22. 19, 62, 64, 93) հետ ցուցուցած աղբւրքը: Հասարակաց տեղիքներն գրեթէ այնչափ բազմաթիւ են որչափ Աղեքսանդրեան եւ վեցիցեան ընթերցուածներն ի միասին առեալ. Ա, 9. «*բասշեւ*» = *χασεῦ* 19, 93, *այլք*՝ *χασεῦ*: — Ա, 13. «*Անանեայ*» = *τῆς Ἀναναίας* 19, 55, 93, *այլք*՝ *τῆς Ναναίας*: Գ, 15. *εἰς οὐρανὸν* (յերկինս) *չուին*՝ *Հայը*, 19, 62, 93: — Դ, 22. «*Աբանչեւ Եօք*» = *θαυμασθεὶς* 19, 62, 64, 93, *այլք*՝ *παραδεχθεὶς* = «*ընկալեալ եղեւ*» — Դ, 31. «*Հնոսա*» = *τούτους* 19, 62, 64, 93, *այլք*՝ *τὰ πράγματα* = «*զերսն*» — Դ, 34. «*Իբրեւեհան*» = *ἐξέλθοντα* 19, 52, 62, 64, 93, *այլք* *չուին*: — Ե, 8: «*Ընդունէր*» = *ἐλαβεν* 55, 64, *այլք*՝ *ἔτυχευ*, որ թէեւ նոյն իմաստը կու տայ, բայց Հայը դժուարաւ թէ զայս ունէր աչքին առջեւ, վասն զի *τυγχάνειν* արտասովոր հայցական խնդրով փոխ. սեռականի (genetivus rei) զինքն անշուշտ պիտի մոլորցնէր: — Ե, 16. «*Եւ յայլոց քաղաքաց*» = *καὶ πόλεων* 64 եւ Ասորին, մինչ *այլք* զանց կ'առնուին. զարմանալի չէ, որովհետեւ Ասորին՝ 19, 64, 93 ձեռագիրներու պարունակած Ղուկիանեան բնագրէն բխած է (E. Kautzsch, Die Apokryphen und Pseudoepigraphen des Alten Testamentes, I, Tübingen 1900, էջ 33). Հայուն եւ Ասորւոյն զուգահեռութիւնը ապահովապէս միջնորդական է եւ ոչ ուղղակի: Այս կ'արժէ նաեւ յաջորդ դէպքերու մէջ: — Զ, 20. *δὲ* = «*իսկ*» զանց կ'առնուին՝ *Հայը*, 62, 93: — Է, 8. *ὥς ὁ πρῶτος* = «*իբրեւ գառաջինն*» զանց կ'առնուին՝ *Հայը*, 19, 62, 64, 93. — Է, 34. *ἐπαϊρόμενος* *χεῖρα* = «*գու որ զձեռսդ եդեր*» զանց կ'առնուին՝ *Հայը*, 19, 62, 93: — Ը, 10. «*Հա-*

րիւր» = *ἐκατόν* 19, 62, *այլք*՝ *δισχιλίων* = «*երկու հազար*» — Ը, 18. «*Ի մի շունչ ոգւոյ*» = *ἐν πνεύματι* 19, 64, 93, *այլք*՝ *ἐν νεύματι* = «*ի քթեւեւէն*» — Ը, 28. «*Եւ*» (այս) = *καὶ* 62, 64, 93. *այլք* *չուին*: — Թ, 28. «*Եօտար Լերինս*» = *ἐπὶ ξένους ἐν τοῖς ὅρεσιν* 19, *այլք*՝ *ἐπὶ ξένῃς ἐν τ. ὄ.* = «*Եօտարու լեռան, ի Լերինս*» — Ժ, 5. «*որ անուանեալ կ'ոչի*» = *λεγομένου* 19, 62, 64, 93, *այլք* զանց կ'առնուին: — ԺԱ, 29. «*Իջանեւ աւ Հրեայսն*» = *γίνεσθαι πρὸς τοὺς Ἰουδαίους* 19, 62, 93. *այլք*՝ *γίνεσθαι πρὸς τοὺς ἰδίους* = «*գալ զսեպ հանգործովք*» — ԺԱ, 31. *δαπανήμασι* = «*պիտոյս, զանց կ'առնուին*» *Հայը*, 19, 62, 64, 93: — ԺԲ, 10. «*Իբրեւ*» = *ὥσει* 19, 62, 64, 93, *այլք*՝ *οὐκ ἐλάττους* = «*ոչ նուաշ*» — ԺԲ, 18. *οὐ* զանց կ'առնուին 62, 93, հաւանաբար նաեւ *Հայը* չէ ունեցած վասն զի կը թարգմանէ, «*աւելի քան*» փոխ. «*ոչ նուաշ քան*» = *οὐκ ἐλάττους* ինչպէս ունին *այլք*: — ԺԲ, 35. «*Տովբեկենաց Եօք*» *Թուին*. *τοῦ Βαχγόρος*. Դուրեան (էջ 251) կը դիտէ. «*Թուական սեռական յօդը յատուկ անուան մաս կարծուած է, փոխ. ըսելու «Բակենորայ»՝ Հնարաւոր է, բայց ոչ իրական. Հայուն «Տովբեկենաց Եօք» ձեւը՝ կախում ունի 19, 62, 64, 93. ձեռագիրներու Դաւիթյան տարբերակէն. զոր աւելի անաղարտ պահած է ա. «Տովբեկենաց Եօք» ընթերցուածին մէջ:*

Պարզ է որ Հայուն սկզբնագիրը միտութիւն կը ցուցնէ դէպի Ղուկիանեան խմբագրութիւն, առանց սակայն անոր հետ նոյնանալու. Ղուկիանոսով եւ Հեսիքիոսով Հայուն բոլոր տարբերակներն իրենց լուծումը չեն գտնիր ինչպէս կ'ուզէ Բերթոլդ (Berthold, Einleitung in d. A. T. 2. II, էջ 560): Բացի Հայուն Աղեքսանդրեան եւ վեցիցեան ընթերցուածներէն, որոնք ի զուր կը փնտռենք Ղուկիանոսի քով, նաեւ Թ. 71 ձեռագիրը, որ յունական ինքնուրոյն խումբի մը ներկայացուցիչն է, կարեւոր դերք կը բռնէ հայերէն թարգմանութեան մէջ: Ի մասնաւորի պահասաւոր բառերու կամ խօսքերու համար անոր օժանդակութիւնն անգնահատելի է: Այսպէս Հայն եւ 71 զանց կ'առնուին: — Զ, 31. *οὐ μόνον τοῖς νέοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς πλείστοις τοῦ ἔθνους τὸν ἑαυτοῦ θάνατον ὑπόδειγμα γενναίότητος καὶ μνημόσυνον ἀρετῆς καταλιπὼν* = «*թողեալ զիւր մահն օրինակ բարեաց եւ յիշատակ առաքինութեան*

ոչ միայն մանկուցն այլ եւ բազմաց յազգէ
անտի: — Է, 1. ἀθεμίτων = «անօրէն,
պիղծ», — Է, 27. τῇ πατρίῳ φωνῇ =
«իւրեանց հայրենի բարբառովն»: —
Ժ, 13. παρ' ἑαστα = «մի մի իւրաքան-
չիւր», — ԺԱ, 1. καὶ συγγενῆς καὶ ἐπὶ τῶν
πραγμάτων = «եւ եղբայր (հմտ. ԺԱ, 35)
եւ ի վերայ իրացն արքունի»: — ԺԲ, 2.
ὁ Κυπρίορχης = «Կիւպրիարքէս», —
ԺԲ, 3. τὰ παρακαταστάθεντα ὑπ' αὐτῶν =
«պատրաստեալս յինքեանց», — ԺԲ, 15.
περὶ τὸν Ἰούδαν = «զՅուդայիւն», —
ԺԲ, 22. πρῶτης = «առաջին», — ԺԲ, 22.
ἐπιφανείας = «տեսիլ», — ԺԳ, 2. ἐξελ-
πραγμάτων, հմտ. ԺԱ, 1. — ԺԳ, 13. ἐξελ-
θόντας χρῆναι τὰ πράγματα τῇ τοῦ κυρίου βοή-
θειᾳ. 14. δοὺς δὲ τὴν ἐπιτροπὴν τῷ χριστῇ τοῦ
χόσμου = «Եւեալ որոշել զիրոյն Տեառն
օգնականութեամբ: Յանձն արար
զանձինս Արարչին աշխարհաց: —
ԺԳ, 7. λέγω δὲ: — Է. 41. αὐλαίαν =
«զգաւիթ», — Է. 43. ἀνδρείως εἰς τοὺς ὄχλους
«քաջութեամբ ի ժողովուրդն»:

Քանի որ ուրեմն Հայր Թէ Աղեքսանդրեան,
Թէ Ղեցիղեան, Թէ Ղուկիանեան ընթերցուած-
ներ կը ներկայացնէ, ապարդիւն է պնդել Թէ
արտաքսպէս միշտ կամ միւսին վրայէն կաղա-
պարուած է: Մակարայեցոց հայերէն թարգմա-
նութեան սկզբնագիրը մեզի ծանօթ ոչ մէկ
խմբագրութեան մէջ կը գտնենք: Հայն ունեցած
է առանձն աշատուկ բնագիր մը՝ խառն
նկարագրով, այսինքն մերթ մեզի հասած բոլոր
խմբագրութիւններուն կը համընթանայ, բայց
երբեմն ալ ինքնուրոյն եւ անկախ է: Իւր բերած
նոր եւ մեծ արժէք ընթերցուածներով կը
գրաւէ միւս խմբագրութիւններուն ոչ Թէ ստու-
րակարգ այլ համակարգ հաւասարապատիւ
դերը մը:

§ 6. Սկզբնագրին արժէքը:

Հատ դժուար է ճշգրէ բնագրաբանական
արժէքը յունարէն այն օրինակին, որուն վրայ
աշխատած է Մակարայեցոց հայ թարգման-
դժուարութեան ստեղծիչն ինքնին թարգմա-
նիչն է: Թարգմանութեան արձակեցողական
արուեստը, որուն անձնատուր է Հայը, թոյլ
տուած է իրեն յապաւումներու եւ յաւե-
լումներու խիստ թանձր պատեանով ծած-
կել յոյն սկզբնագիրը եւ այսու անհետացնել

Հատ ընտիր տարբերակներ: Բայց ջանալք Թա-
փանցել կեղեւը եւ գնահատել ամրածածուկ
կորիզը:

Կարելի է ուրանալ որ Հայուն սկզբնա-
գիրը պակասաւոր տեղեկներու հարստութիւն
մը կը ծաւալէ, որուն ոչ մէկ խումբ կը հաւա-
սարի: Թէեւ թարգմանիչն ալ Հայ յապաւում-
ներու պատասխանատու է, բայց անիրաւ պիտի
ըլլար ամէն բան թարգմանչին վրայ բառնալ:
Յունարէն Թ. 71 ձեռագիրը, որ այս կողմանէ
ամէնէն աւելի կը մերձենայ Հայուն, իրաւունք
կու տայ նմանութեան օրինօք Հայ պակասաւոր
տեղեկներ ենթագրել սկզբնագրին մէջ: Այս
պարագան սակայն պէտք է զմեզ նախապաշարել
անոր լաւութեան դէմ, որովհետեւ պակասները
մեծաւ մասամբ շնչին բառեր են եւ չեն կրնար
հակադէմ ընտիր ընթերցուածները. այս
հակադէմութիւններուն ընտիր օրինակ-
նակ իւր պակասութիւններուն ընտիր օրինակ-
ներու կարգը դասուած է եւրոպացի քննիչներէ:
Երբ մենք Հայուն սկզբնագիրն եւս նպաստաւոր
գնահատութեան արժանի կը համարինք, կը
յոյնները եռապատիկ իրողութեան վրայ:

1. Հայը Հայտ ցանցաւ կը հա-
մաձայնի միայն յունարէն ընդու-
նուած բնագրին հետ այն պարագային,
երբ քննիչները նախընտրու թիւեր միւս խումբ-
երէն կու տան այսպէս՝ ԺԵ, 16. ԺԲ, 24:
որուն կու տան այսպէս՝ ԺԵ, 16. ԺԲ, 24:
նոյնքան ցանցաւ կը հանդիպի որ Թէ Հայուն
ենթագրէն միւս խումբերուն տարբերակ-
ները յետադաս համարուին եւ նախագասունին
յուն. ընդունուած բնագրին ներկայացուցածները
(Է, 33. Ժ, 10): Այս անհամաձայնութիւնը
Հայուն ի կողմ կը վկայէ, վասն զի յունարէն
ընդունուած բնագիրը կը ծանցուի իբր սրբա-
գիրութեան կարօտ սխալաշատ հոգի-
մէակաւն օրինակ մը: Իսկ Հայուն սկզբնա-
գիրն ասոր հետ աղերս չունի, ոչ միայն բաժա-
նակից է անոր սխալներուն, այլ

2. Բնագրին նախնական ձեւին վերակաղ-
մութեան մէջ մեծ ծառայութիւն կը մատուցանէ
այնու որ իւր՝ Ե. դարու հին թարգմանութեան
մը հեղինակաւոր ձայնը կը կցէ ուրիշ քանի մը
խումբերու եւ ընդունուած բնագրէն շեղող
տարբերակներու հարազատութեան պաշտպան
կարծիքը, որ մինչեւ հիմայ առաւել կամ նուազ
հաւանականութեան սահմանի մէջ էր, ստու-
գութեան կը բարձրացնէ: Ա, 23. οὐ τε ἱερεὺς
καὶ πόντος (= քահանայք եւ ամենեքին)
Հայը չունի: Յետամուտ կարկտան մըն է կրկնա-

գրութեամբ ծագած եւ բոլորովին աւելորդ, վասն զի սրբագիր հեղինակին արտայայտել ուզած հակադրութիւնը արդէն ամբողջ է. *προσευχῇν δὲ ἐποιήσαντο οἱ ἱερεῖς... τῶν τὲ λοιπῶν ἐπιφονοῦντων*. «*աղաթս անէին քահանայք...*» *իսկ այլք զկնի կցէին*: Ուրեմն տրամաբանօրէն եւ քերականօրէն անտեղի է *ὅς* *τε* եւն յաւելուածը, որուն մասին արդէն Բիւհլեր եւս նկատած էր, թէ ուրիշ կերպով կարելի չէ պաշտպանել հարադատութիւնը (A. Büchler, Das Sendschreiben der Jerusalemer an die Juden in Agypten, MGWJ. 1897, էջ 535): Նոյն իսկ Եթէ չերկնենէի հետ յանձ առնուի՝ կարգաւ *οἱ λεύεται* (Herkenne H., Die Briefe zu Beginn des 2. Makkabäerbuches, Freiburg 1904, էջ 75), մեր մատնանշած անպատեհութիւնները չեն բարձուիր, եւ բաց աստի այս սրբագրութիւնը ձեռագրական հիմ չունի, մինչդեռ մեր կարծեաց նեցուկ են յոյն ձեռ. Թիւ 62 եւ Հայ թարգմանութեան սկզբնագիրը: — Ը, 31. «*Ջըուրն մնացեալ հրամայեաց Նեեմի զվիմաւքն արկանել*»: Առանց այլեւայլի նախընտրելի է այս ընթերցուածը, որ յոյն սկզբնագրին մէջ կ'ենթադրէ փոխ. ընդունուած բնագրի *κατασχέειν* նաեւ A. V. 62, 106 է յանձնարարուած *καταχεῖν* ձեւը. ապա թէ ոչ *καὶ τὸ περιλειπούμενο ὕδωρ οἱ τοῦ* մէջ առկա կը մնայ, քանի որ զայս *ἀντὶ τῆς* խնդիր սեռի համարին շատ բռնազբօսիկ է եւ անբնական: Հայուն «*զվիմաւքն*», թոյլ կու տայ *λίθους* է յառաջ *ἐπὶ* մը ներմուծել, զոր *καταχεῖν* բառն ալ կը պահանջէ (Herkenne, Անդ, էջ 77—78): — Գ, 6. *ἐναρτίθμενον*, բոլորովին անյարմար ընթերցուած մըն է, որ քննիչներէն կը մերժուի. իսկ նախապատուութիւն կը ստանայ *ἀναρτίθμενον*, զոր կը ներկայացնեն միւս բոլոր խումբերն եւ Հայը՝ իւր ոճով փոփոխելով, «*զթիւ իսկ եւ զհամար ոչ մարթէ որ ունել*» = *անթիւ անհամար* 2 ԹԿ. Ա, 13. — Գ, 6. *ἅπαντα* = «*զամենայն*», Միայն յուն. ընդունուած բնագրին յատուկ այս բառը անհարադատ յաւելուած մըն է, վասն զի թագաւորին նպատակն էր ոչ թէ «*զամենայն գանձն*», բռնագրաւել, այլ միայն այն մասը, որ տաճարին ծախքերը գոցելէ վերջ կ'աւելնար, ինչպէս կը մատնանշէ սա խօսքը. *καὶ μὴ προσήκειν αὐτὰ πρὸς τὸν τῶν θυσίων λόγον* (Գ, 6): Հայն եւս զանց կ'առնու *ἅπαντα*, միայն *α* կը կարգայ «*զամենայն* = *զամ*», որ «*զայն*», ի (ταῦτα) աղաւաղումն է: — Գ, 9. «*Քահանայապետն եւ քաղաքն... ընկալան*

զնա»: ընդունուած բնագիրն ուրիշ քանի մը 22. աջ հետ ունի. «*ընկալեալ եղեւ ի քահանայապետէն քաղաքն*» = *ὑπο τοῦ ἀρχιερέως τῆς πόλεως*, իսկ V. 55, 62, 64 եւ Ասորին կը ձայնակցին Հայուն. *ὑπὸ τοῦ ἀρ. καὶ τῆς πόλεως*. Այս վերջին ձեւն հարադատ կը համարին Գ. Բիւ, Կուր (Անդ, Ձեռնութիւն տեղւոյ) Կնաբընբաուէր (Knabenbauer J., Comm. in duos lb. Machabæorum, Parisiis 1907, 2 Meh. 39), վասն զի համեմատական առաւելութիւն կը վայելէ (հմտ. նաեւ Գ, 22 *ὑπὸ τοῦ Ἰάσωκος καὶ τῆς πόλεως*) եւ առանց *καὶ* *τῆς* *πόλεως* անպէտ բացայայտիչ սեռական մի պիտի ըլլար: — Գ, 24. *ὁ τῶν πατέρων* = «*Հարց*», Թէեւ ձեռագրական աւանդութիւն միաձայն չի վկայիր ընդդէմ այս ընթերցուածին, սակայն ներքին պատճառներ՝ միանալով բաւական մեծութիւ ձեռագրներու (A. 19, 55, 71 եւն) այնպիսի ճշշում կը բանեցնեն, որ քննիչները գրեթէ միանուագ *πατέρων* կ'ուղղեն *πνευμάτων*. Սոյն ընտիր ընթերցուածն է որ կը գտնենք Հայուն քով. «*Ոգւոց*», — Գ, 34. *παρέχλεισεν*. Նիզէ կը դիտէ. Der allgemein überlieferte Text *παρέχλεισεν* ist schwerlich richtig; da der Lateiner peremitt sein. Այս սրբագրութեան կը մղէ զմեզ նաեւ Հայը, վասն զի «*խոշիւ ողեաց*», կը թարգմանէ, իսկ այս բառը՝ 1 ԹԿ. 2, 1 գործածած է անգամ մըն ալ *ἀποκτείνειν* ի համար: Հայուն եւ Լատինին կը զուգընթացաւ Ասորին: — Ը, 23. *ἔτι δὲ καὶ Ἐλεάζαρον, παραγνὸς τὴν ἱερὴν βίβλον* = «*Նոյն պէս եւ զԵղէ ազատ*» (sc. 22. զօրավար կացողներ). ոչ ուղիղ ճանաչէր (սխալէր): իսկ Հայը կը կարգայ. «*Բերեալ զսուրբ զԵղրեայ զմատեանսն առաջի ընթեռնոյր*», Այս խորթ շարահատութիւնը, որ ապահով Մակարայեցւոց թարգմանչին չի պատկանիր, կը վերածեմ սա հեշտալուր ձեւին. «*բերեալ Եղրայ զսուրբ մատեանսն՝ ընթեռնոյր*», Ի բաց առնելով Եղրայ վրիպակը, որ մոտ գտած է նաեւ Վուլգատայի մէջ, փոխ. Եղիար զարայ, Հայուն ընթերցուածն ընտիր է եւ կ'ուղղէ ընդունուած բնագիրը: Ասոր մէջ *ἔτι* *δὲ* *καὶ* *Ἐ.* կը կցուի Հ. 22ի իւր երկրորդական խնդիր սեռի *τὰς* *ἑα* *ἑ*, բայց այս զօգումն քերականօրէն անարդարանալի եւ անյարիր է: Հայուն սկզբնագիրը կը ջնջէ այս ստորակէտը, այսու *ἔ.* կ'անջատուի

A.R.A.R. @

է, ըրր նաեւ Բ. 16-րդ դ. ա. ընդ
դ. 9. ձեփշեւան = «երկտասարդական»։ Այս
անտեղի ընթերցուածը միաձայնութեամբ արդէն
կը մերժուէր եւ ստիպուած էր տեղի տալ ուղ-
ղագոյն ու սկզբնական ձեւին ձեփշեւան, որ բոլոր
քննիչներու քով նախապատուութիւն կը վայել-
էր, առանց յունարէն ո եւ է ձեռագրով իսկ
էր, օրինակութիւնն ցայժմ ապացուցա-
ւոր կարենալու։ Հայը կը լինէր պակասը, իւր
նշը կարենալու։ ձեփշեւան ձեփշեւան միակ
«զկրկէսն» ընթերցուածը, ձեփշեւան միակ

հարազատ ձեւին ծնունդն է: Հ. 12 նոյնը
կը բացատրէ բնագրին աւելի սերտիւ կա-
պուելով. «երիտասարդ անոց» — Ը, 9.
δυσμυρίων. Հակառակ այս ընթերցումին, որ
բոլոր ծանօթ խմբագրութիւններուն յատուկ է,
Հայը կը կարդայ «քառասուն հազար»: Հայուն
ընթերցումը յար եւ նման է 1 Խ. 7, 39ի,
ուր միեւնոյն պատերազմին վրայ է խօսքը: Այս
համաձայնութիւնը մեր ընթերցումին սկզբնա-
կանութեան ի նպաստ կը խօսի, քանի որ հայ
թարգմանիչն ազատ է նպատակաւ որ ներ-
մուծումներու կասկածէն եւ Ա. եւ Բ. գրքերն
իրարու հետ հաշտեցնելու դիտաւորութիւնն —
զոր յաճախ կրնար ի յայտ բերել այլուր —
իրեն բոլորովին անծանօթ է: — Ժ, 29.
ἐφάνησαν... καὶ ἀφηγούμενοι. Դիմաւոր բայի
եւ ընդունելութեան քաղաքական այն-
չափ անկանոն է, որ քննիչներն առանց վա-
րանելու կը ջնջին քաղ (Grimm, էջ 163):
Թէ Հայուն սկզբնագրին այս անկանոնութենէն
ազատ էր, կը տեսնուի շարագասութենէն.
«Երեւեցան... եկին իջին գային խոնէին», ուր
դիմաւոր բայաձեւերը թոյլ կու տային «եւ»
մը, բայց Հայը չէ դրած, որովհետեւ հաւանօրէն
չէր կարդար զայն իւր յունարէն օրինակին մէջ:
— ԺԱ, 14. καὶ διότι καὶ τὸν βασιλέα πείσειν
φίλον αὐτοῖς ἀναρχάσειν γενέσθαι: Տեղիք մըն
է, յորում քերականական ձեւերը զիրար չեն
հանդուրժեր διότι... πείσειν... ἀναρχα-
σειν միանգամայն գոյութիւն չեն կարող ունե-
նալ եւ այս պատճառաւ հարազատութեան կնիքէ
մերկ են: Այս անյարիր ընթերցումն Հայուն
անպատճառ առիթ պիտի ըլլար տարագէտ
թարգմանութեան մը, եւ սակայն Հայն հոս
շատ գոհացուցիչ է եւ բանաւոր. «Եւ թա-
գաւորն եւս յանձն առ եւ ղթագաւորին զմիտն
հաճեւ (այսպէս ա, զոր կը նախագասեմ փոխ.
այլոց՝ «հաճեաց»-ին) բարեկամ լինել ընդ
նոսա» (= a փոխ. այլոց՝ «նմա»-ին): Այս խօսքը
— ի բաց առեալ «եւ թագաւորն եւս
յանձն առ», որ. հմ. 15ի ազդեցութեան
տակ աչքի յառաջնադասութեամբ ծագած
կանխագրութիւն մըն է — յստակ կը պատ-
կերացնէ յունարէն նախադասութիւնը. καὶ τὸν
βασιλέα πείσειν φίλον αὐτοῖς γενέσθαι. Ուրեմն
διότι եւ ἀναρχάσειν իբր յետսամուտ ջնջել
կառաջարկէ Հայն ու այսու վերակազմել բնա-
գրին նախնական ձեւը: — ԺԱ, 21. Διοσχο-
ρονθίου. Ամսանունս յառաջ կը բերուի իբր
ապացոյց ընդդէմ մեր գրքին վաւերականու-

թեան, քանի որ ներքին պատճառներէ մակ-
դունական ամսանուն մը կը սպասուէր հոս՝ ինչպէ-
հմ. 30, 33: Հատ քննիչներ (Գրոտիոս, Վեր-
գորֆ, Յէօքլէր եւն) փոխանակ աւանդու-
անունն՝ սկզբնական ու հարազատ կը հոչակէ
Δίου ձեւը, որ ներքին ու արտաքին պայմաններու
գոհացում կու տայ եւ արդէն Διοσχορονθίου
անունն առաջին մասը կը կազմէ: Հայ թարգ-
մանութիւնն հոս ալ բնագրական հաստատ-
հիման վրայ կը դնէ խնդիրը: Հայն ունի
«յորմզդական տօնին»: Մեր թարգմանչին
սովորութիւնն է — որուն բազմաթիւ օրինակ-
ներն յետոյ — յունական դիցանուններն Հայ
սեպհական ձեւով ներկայացնել, արդ Որմզդա-
կան = Διοσ(υ), թէ հոս եւ թէ 2, 2, ուր
պարզ Διος ձեւը կը ցուցնէ որ հոս ալ
«Որմզդական» դրուած է ոչ թէ փոխարէն
Διοσχορονθίουի մը՝ այլ Διοσ(υ)ի: Յարակիչ
«տօնին» լուրջ առարկութեան ոյժ չունի, վրան
զի գուցէ թարգմանիչն, որ իւր ազգին մէջ
Որմզդի անուամբ ամսոյ մը ծանօթ չէր, կար-
ծած ըլլայ թէ Դիոս-Որմզդի մէկ տօնէն առ-
նուած է թուականը:

Մակարայեցւոց Բ. գրքին վիճական ըն-
թերցումներն ասոնցմով չեն սպառիր, սակայն
այսքան կը զօրէ Հայուն վճռական ձայնը: Հա-
մոզուած ենք որ Հայուն գործածած յունարէն
օրինակը շատ աւելի ընտիր էր քան որ հոս
կը պատկերանայ, բայց թարգմանչին ազատ
պերճախօսութիւնն եւ հետեւարար անհաւա-
տարմութիւնը հետախաղաղ կը ծածկեն հետ-
քեր, որոնց ի խոյզ կը խարխափին քննա-
դատները:

(Հարգանքներ)

Հ. Ս. ԿՈՂԵՆՍ

